

ISSN 0350-5650

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

МЕШОВИТА ГРАЂА
MISCELLANEA

НОВА СЕРИЈА Књ. XXXV

Редакциони одбор
БИЉАНА МАРКОВИЋ, НЕДЕЉКО В. РАДОСАВЉЕВИЋ,
РАДОМИР Ј. ПОПОВИЋ, СРЂАН КАТИЋ, ВЛАДИМИР ЈОВАНОВИЋ,
БОЈАНА МИЉКОВИЋ-КАТИЋ, ЉУДМИЛА КУЗМИЧЕВА,
ГАБРИЕЛА ШУБЕРТ, ЛИЛИАНА СИМЕОНОВА

Одговорни уредник
СРЂАН КАТИЋ

Београд
2014

Јована ШАЉИЋ*
Историјски институт
Београд

Милун СТИЈОВИЋ**
Историјски институт
Београд

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА О РАДУ СИЈАРИНСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ЗА АЛБАНСКУ ДЕЦУ***

Апстракт: У раду је приложено једанаест докумената који представљају извештаје школских надзорника о раду основне школе отворене 1898. године за албанску децу у селу Сијарина, у Врањском округу. Извештаји приказују и нестабилне прилике које су у тим крајевима владале годинама након њиховог ослобођења 1878. године.

Кључне речи: Сијарина, Србија, основна школа, албанско становништво, школски надзорници.

Године 1878. у састав Кнежевине Србије ушла су четири нова округа: Нишки, Пиротски, Топлички и Врањски. Иако је већина муслиманског становништва из ових округа одлучила да избегне из нове државе, одлазећи пре свега у Турску, један број муслимана решио је да остане на својим имањима. У Топличком и Врањском округу то је било махом сеоско становништво албанске националности. Године 1898. у Срезу јабланичком, Округа врањског, према извештају начелника тог

* jovana.saljic@iib.ac.rs

** milun.stijovic@iib.ac.rs

*** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Европа и Срби (1804–1918): подстицаји и искушења европске Модерне* (Ев. бр. 177031).

округа, било је око 200 албанских домова. Чисто албанска села била су Тупале и Капит, Општине медвеђске, а мешовита српско-албанска: Грбавце, Власе, Поменаси, Сијарина, Свирце, Радевце, Равна Бања, Стара Бања и Боровац у Бањској, као и Лопаштица и Дрводељ у Бувској општини.¹ Године 1905. наводи се у истом срезу 240 албанских домова са 350 пореских глава.² За ово становништво је 1898. године, у селу Сијарина, пуштена у рад специјална основна школа намењена школовању албанске деце. Назив „Краљевска Српска основна школа Сијаринска“ почела је да носи од школске 1900/1901. године, док се до тада у документима углавном помиње као „Српско-мухамеданска основна школа у Сијарини“ или само „Основна школа Сијаринска.“³

Разлози за отварање школе били су вишеструки. Пре свега требало је да Србија покаже бригу о припадницима верских мањина, на шта ју је обавезивао Берлински уговор. Зграда за школу је подигнута још 1882. године, када је у Сијарини изграђена и џамија за албанско становништво као задужбина српског краља Милана Обреновића. С друге стране, то су налагали и компликовани српско-албански односи преко границе, у Косовском вилајету, где је српско становништво било изложено непрестаном терору и насиљу од стране својих албанских комшија, са чијим првацима су српске власти, у циљу заштите овог становништва и вођења националне политике у Старој Србији и Македонији, повремено покушавале да успоставе политичке везе.⁴ Управо у време отварања сијаринске школе, 1898. године, краљ Милан је уз помоћ неколицине албанских првака из Сијарине покушао да приволи један број албанских породица на повратак, приказујући на тај начин Србију као пријатеља

¹ АС-МПС-П, 1900-XXX-48, бр. 3636, начелник округа врањског В. Миленковић – министру просвете и црквених послова А. Ђорђевићу, 20. марта/1. априла 1898, у Врању.

² АС-МПС-П, 1905-XXX-284, бр. 85, председник суда Бањске општине М. Радовић – министру просвете и црквених послова А. Николићу, 16/29. јануара 1905, у Сијарини.

³ Године 1904. отворена је у Сијарини основна школа и за православну децу. Иако се налазила у другој згради водила се као иста школа под заједничким називом „Краљевска Српска основна школа Сијаринска“ са нагласком „за српску“ и „за арнаутску децу“, с тим да је сваки одељак имао свога управника.

⁴ Више о овоме видети: М. Јагодић, *Српско-албански односи у Косовском вилајету (1878–1912)*, Београд 2009; М. Стијовић, *Косово и Метохија уочи Балканског рата (према извештајима Српског конзулата у Приштини)*, Први Балкански рат 1912/1913. године: друштвени и цивилизацијски смисао (поводом стогодишњице ослобођења Старе Србије и Македоније), књ. 1, Ниш 2013, 235–246.

Албанаца.⁵ Поред овога, српске власти су се суочавале и са пљачкашким упадима својих дојучерашњих албанских становника, који су се, бежећи из Србије, настанили у Косовском вилајету, уз саму границу Србије са Турском. Овакви упади имали су негативне последице и на одржавање реда међу домаћим албанским становништвом, па се отварањем сијаринске школе за албанску децу рачунало на позитиван утицај који ће школско образовање и васпитање имати на младе „Арнаутчиће“, а преко њих и на њихове родитеље. Да ову замисао није било лако реализовати у пракси, показују и извештаји школских надзорника за Врањски и Топлички округ, који су значајни не само због обавештавања о раду саме школе, већ пре свега зато што се у њима описују укупне нестабилне прилике које су владале у овим крајевима након ослобођења. Најзад, разлози за отварање школе, били су и просветно-васпитне природе.

У раду је хронолошким редоследом, у неизмењеном облику, без правописних, граматичких или других језичких интервенција, приложено 11 оваквих извештаја. Први извештај представља иницијативу за отварање школе, коју је 1896. године покренуо Љубомир М. Давидовић, у то време професор гимназије у Врању и надзорник основних школа за Врањски округ. Он се касније, као министар просвете и црквених послова, и сам бавио проблемима сијаринске основне школе, и за његовог министровања школа је добила и српско одељење.⁶ Остали извештаји су настали током рада школе. Датуми у тексту дати су паралелно по старом и по новом календару. Сви приложени извештаји налазе се у Архиву Србије (=АС), у фонду Министарства просвете и црквених дела, Просветно одељење (=МПС-П).

⁵ М. Јагодић, *нав. дело*, 330.

⁶ АС-МПС-П, 1904-60-44, Решење министра просвете и црквених послова Љ. М. Давидовића Пбр. 2464. од 10/23. марта 1904. године, у Београду.

1.

Надзорник основних школа у Врању и срезовима:
пољаничком, пчињском и јабланичком Љубомир М. Давидовић,
професор врањске гимназије – министру просвете и црквених послова
Љубомиру Ковачевићу, 5/17. јула 1896. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Бр. 13559.

Господину Министру просвете и црквених послова.

У Сијарини (срез јабланички) и 2-3 околна, омања села живе Арнаути. Кад сам 1892. год. био надзорник основ. школа у овом истом срезу, распитивао сам се о приликама у којима они живе. Још онда је имало изгледа, да се у њихову селу отвори школа, те сам то онда и предлагао Господину Министру. Та је могућност сад још већа. Село већ има и зграду која је купљена с нарођитом наменом за школу. Тиме је већ учињен почетак. Даље треба продужити веома обазриво. Да не би покушај био атак на њихову веру и верске обичаје, слободан сам изнети укратко и своје мишљење како би се то могло извести. Сретан стицај прилика знатно ће олакшати посао.

Ја мислим да ту не треба отворити школу са свим по калупу наших сеоских, неподељених школа. Утицај арнаутског хоће треба да је у први мах доста знатан. Допустити оци да чешће посећује предавања, а верску наставу оставити му са свим; једном речи допустити му, да контролише учитеља. Садашњи оца, 1892. год. био је дао и свој пристанак на ово.

Друга згодна околност је то, што би Арнаути добили за учитеља свога човека. Сазнао сам да Хусејин Бабић нишки учитељ има блиских рођака међу сијаринским Арнаутима, а што је најглавније, по чувењу, он би се драге воље примио тешког учитељског посла међу својим земљацима.

Ако би Господин Министар примио овај предлог, онда би требало наредити среском или окружном начелнику, да у споразуму са арнаутским поглавицом Сајид-пашом и са оцом, учини све што је потребно, да се школа отвори почетком нове школске године.

У току живота школина, могле би се чинити мале, неосетне измене тако, да би она после неког времена била српска школа, у којој би само оца веронауку предавао.

Тврдо сам уверен, Господине Министре, да би српска школа подизала и васпитавала племените грађане српске и у овим кршевима, грађане, који би искреном љубављу били везани за овај диван крај наше

отаџбине. После непуног деценијума, међусобни односи грађански овде, неће бити ни налик на данашње односе. Имајући то на уму, слободан сам умолити Господина Министра да нареди све што је потребно, да Арнаути добију школу, која би била од користи и њима и држави.

Надзорник осн. школа у Врању и срезовима:
пољаничком, пчињском и јабланичком
[потпис] Љуб. М. Давидовић
проф. врањске гимназије

2.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Димитрије Марчић – министру просвете и црквених послова
Андри Ђорђевићу, 14/26. новембра 1898. у Владичином Хану,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Бр. 173.

Господину Министру просвете и црквених послова

Шестог ов. месеца походио сам школу у Сијаринској Бањи у срезу јабланичком, у којој ће се учити арнаутска деца вере мухамеданске. Ова је школа, као и ондашња џамија подигнута о трошку Његовог Величанства Краља Милана. За учитеља ове школе Господин Министар је још првог априла ове год. поставио Хусејина Бабића пређашњег учитеља нишке школе за мухамеданску децу. У овој школи за сада има једна учионица само за 10-15 ђака. Набављене су клупе, астал, табла и једна столица.

Арнаути из околних села приволети се могу да своју децу шаљу у школу само на тај начин, ако се за џамију постави хоџа, који би деци у школи предавао веронауку, и тек онда би г. Хусејин Бабић могао поред хоџе предавати за ову годину само српски језик, и припремити децу да догодине могу редовно учити I разред основне школе.

О свему овоме част ми је известити Господина Министра с учтивим мишљењем да би требало за хоџу ове џамије наћи и поставити погодну личност, која би у школи предавала мухамеданску веронауку и која би била нама наклоњена, а знала српски и арнаутски језик. Само на тај начин би г. Бабић могао успети, да отвори ову школу намењену за обучавање арнаутске деце.

Школски надзорник,
[потпис] Дим. Марчић

3.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Димитрије Марчић – министру просвете и црквених послова
Андри Ђорђевићу, 21. новембра/3. децембра 1898. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Бр. 250.

Господину Министру просвете и црквених послова

Част ми је известити Господина Министра да Хусејин Бабић, учитељ у Сијаринској Бањи није отпочео рад у тамошњој школи до 6. ов. мес., када сам тамо био. Он ми је изјавио, да арнаути неће своју децу да шаљу у школу. Једино би се на то они могли приволети, када би им било обзнањено, да ће хоца њихову децу учити веронауци, па би том приликом и г. Хусејин могао отпочети рад и то за ову годину да научи децу само српски да говоре, а од идуће школске године да са њима отпочне редовно радити као са I раз. Осим тога да би он могао отпочети рад потребно му је:

- 1) Слика Његовог Величанства Краља Александра,
- 2) Слика „ „ „ Милана, који је подигао и школу и цамију,
- 3) Дневник школски,
- 4) Уписница
- 5) Словарица
- 6) Таблице и крижуље за децу
- 7) Буквари и прописи
- 8) Материјал за канцеларију
- 9) Закон о народним школама

Бањска општина, у којој је ова школа, сиротна је и тешко да би она могла набавити ове ствари. С тога сам слободан овде изнети своје мишљење, да би Арнаутима много поласкало и одобровољило би их да своју децу шаљу у школу, кад би им ове и друге потребне ствари на поклон послало само министарство с поруком да њихова школа што пре проради.

Данас сам учитељу Хусејину писмом својим препоручио да одмах приступи раду у школи са децом не чекајући постављење хоце, који би предавао мухамеданску веро-науку.

У прилогу под % враћам свој пређашњи извештај.

Подносећи извештај о свему овоме част ми је назвати се Господину Министру

понизан
школски надзорник
[потпис] Дим. Марчић

4.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Димитрије Марчић – министру просвете и црквених послова
Андри Ђорђевићу, 20. јануара/1. фебруара 1899. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Поверљиво.

Господину Министру просвете и црквених послова
Част ми је Господину Министру у прилогу под % поднети предмет,
који се односи:

- 1) на оправку школе и џамије;
- 2) на израду плана и предрачуна за стан учитеља, хоће и послужитеља у Сијарини среза јабланичког.

Подносећи овај предмет понизно молим Господина Министра, да изволи наредити:

- 1) да се што пре оправе школа и џамија;
- 2) да се у министарству грађевина изради план и предрачун за стан напред поменути, као и да се исти што пре отпочне градити, јер ни хоџа, ни учитељ немају где да станују у Сијарини.

У школској згради постоји: једна соба за учионицу, једна соба за ноћивање ђака, у трећој соби пак станује учитељ са фамилијом, а за хоџу и послужитеља, као и за учитеља потпун стан не постоји.

Шк. надзорник
[потпис] Дим. Марчић

5.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Димитрије Марчић – министру просвете и црквених послова
Андри Ђорђевићу, 27. маја/8. јуна 1899. у Прокупљу,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Поверљиво.

Господину Министру просвете и црквених послова
Част ми је Господина Министра известити, да су предавања у
сијаринској школи у срезу јабланичком настављена посшто је удаљен из
Сијарине хаџи Заде Мехмет ефендија – цариградлија.

Г. Хусејин Бабић за сада предаје деци у школи само српски језик
и рачун.

Како је пак код Арнаута постојало мало негодовање противу хоце Адела Башића – Босанца поглавито због једне органске махне, о којој су они доцније дознали, а то по мухамеданској вери не сме бити, то су г. Алил Исламовић и г. Бабић уступили млађем хоци, Ђазиму хаџи Асановићу да деци предаје веро-науку и на њихову преставку ја сам то привремено одобрио до коначне одлуке Господина Министра, ради чега ћу доцније, док се ствари у Сијарини потпуно не стишају, Господину Министру поднети своје мишљење.

Предавања ће у овој школи престати у јуну месецу само на неколико дана док се школ. зграда не оправи.

Школ. надзорник,
[потпис] Дим. Марчић

6.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Сима Златичанин – министру просвете и црквених послова
Андри Ђорђевићу, 19/31. јануара 1900. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Бр. 179.

Господину Министру просвете и црквених послова

Част ми је спровести Господину Министру ову представку учитеља школе сијаринске.

У исто време, част ми је известити Господина Министра: да се у овој школи готово ништа не ради, јер Арнаути неће да шаљу децу у школу, докле ова школа не добије свог вероучитеља. Од 31 ђака редовно долазе 12-15 највише, а има дана, кад једвак дођу 5-6 ђака.

Раније сам молио Господина Министра, да ми изволи објаснити: хоћу ли и према овој школи употребљавати законска средства, да би се довела у ред, јер овако од ње, по мом уверењу, нема скоро никакве стварне користи. У овој се школи ништа не ради по закону све с изговором: „то Арнаути не ће“

Молим за упутство.

20-I-1900. г.
Врање.

Шк. надзорник
[потпис] СЗлатичанин

7.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Сима Златичанин – министру просвете и црквених послова
Андри Ђорђевићу, 5/18. марта 1900. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Поверљиво.

Господину Заступнику Министра просвете и црквених послова.

Част ми је најучтивије известити Вас о догађају, који се пре десетак дана догодио међу ђацима сијаринске школе – арнаутске – у срезу јабланичком окр. врањског.

О немилком догађају ниједна власт није раније известила потписаног, па ни наставник сијаринске школе г. Хусејин Бабић.

Догађај је у овом: десет ђака, арнаутске народности, по наговору свог ранијег вероучитеља Ђазима Х. Асановића, који је скоро смењен са те дужности, одбегло је без знања својих родитеља, па чак и без знања власти, у Турску, где им је Ђазим обећао добар пријем и новчану потпору од стране Турске, само да побегну из земље, да се не би дали „однародити и покрстити се.“

О истинитости овог изинтригованог догађаја коме је творац поменути Ђазим, као што јуче у канцеларији окр. начелника, а у мом присуству, изјавише свих десет ђачких родитеља, који су и раније код своје општинске а и среске власти исто тврдили, постоје акти у окр. начелству, о чем ми је тек јуче јављено.

Част ми је известити Вас: да се г. окр. начелник обратио нашем Конзулату у Приштини, да сазна: јесу ли ова деца, по казивању њихових рођака и родитеља, у Гњилану, и ако су тамо, да се Конзулат постара, да се ова деца врате својим родитељима у Србију, јер су свих десет Арнаута били спремљени, и тражили су пасош да иду у турску и траже своју децу; али само их господин, окр. начелник и ја од тога саветом одвратили, обећавши им: да ће им се деца у брзо вратити својим кућама.

У исто време, част ми је известити Вас: да су се сви ови Арнаути лично жалили на неупутно понашање наставника своје школе г. Хусејина Бабића, коме замерају и у том, што се увелико одаје пороку пијанства. Том приликом изјавили су ми: да су вољни своју децу слати и даље у школу, само не г. Хусејину Бабићу, који им децу чак и злоставља.

О овоме сам сматрао за дужност да Вас одмах известим и да Вас замолим за наредбу: шта ми ваља радити, јер сам намеран одмах отпутовати до ове школе.

Молим најучтивије за брз одговор и упутство по овоме.

Господину Министру услужан,
[потпис] Сима Златичанин
школ. надзорник

8.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Сима Златичанин – министру просвете и црквених послова
Андри Ђорђевићу, 3/16. маја 1900. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Поверљиво.

Господину Министру просвете и црквених послова.

Част ми је известити Господина Министра, да сам 21-IV-1900. год. походио сијаринску школу, и да сам је затекао у са свим неуредним приликама, као што се види из овога:

1) Тога дана није био ниједан ђак у школи, јер је случајно био петак; али сам хтео остати да сутра-дан пропитам ђаке, на шта ми учитељ Бабић рече: да ђаци ни кроз три дана неће доћи у школу због некаквих обичајних празника- верских-.

2) Од свих уписаних ђака још почетком прошле школ. године – 31 на броју – само је њих 7, и то опет врло неуредно, походило школу до последњег дана; 10 ђака пребегло је 27-II-1900. г. у Турску; 9 ђака никако није долазило у школу од уписа, а њих 5 се воде као болесни. Имена ђака у главној уписници нису за ову школску годину ни преписивана, јер ни за ово чак није било никакве потребе, пошто се ни прошле школ. године у овој школи није ништа радило. Уписница је сва празна сем забележених ђачких имена?!

3) Прегледавши пажљиво сав дневник школског рада од почет. ов. шк. год., уверио сам се: да је од 1. Септембра ове школ. године до 20. априла било у овој школи свега 78 радних дана, а 123 нерадна дана сем празника. У школу су долазила деца само онда, кад је било хоће, јер им родитељи нису допустили да уче „Кавурски језик“ без Корана? Време рада тако је испрекидано, често великим размацима времена од 15, 20 и преко 30 дана, да и од оних 78 радних дана није било скоро никакве користи. Држано је дневно по 3-4 часа наизменично пре и после подне, час учитељ бабић,

час хоца; а било је дана кад је само хоца држао предавања, понављајући веронауку, док је Хусејин само водио разговор са децом, и то с малим бројем, јер са већином није могао ни ово радити. Хусејин је тек нешто тобож отпочео системски рад са Букваром и рачунање – сабирање и одузимање до броја 10 –, и то последњих дана пред мој долазак, изговарајући се: да друго није могао радити, јер су баш она деца, што су нешто знала, побегла у Турску.

4) Из дневника рада види се: да је узрок овом дангубљењу школе често и дуго одсуствовање хоца, којима г. председник Алил даје одсуства да иду у Турску, не извештавајући о томе никога; даље, да су врло велики пропусти због Рамазана, Барјама и Курбан Барјама.

5) Хусејин је оценио само 11 ђака већмом „3“ оценом, и то углавном оне што су побегли у Турску, јер су му заоставши све новајлије и почетници. Деца су долазила у школу – зими – око 9 часова, а пуштана су кућама одмах по подне.

6) И ако је изриком прошле године Господин Министар забранио да се предаје Турски језик, новопостављени хоца, г. Алил Умеровић донео је из Ниша Турске Букваре за децу и раздао им, а поред тога и усмено учи их турском језику?! Ово ми је саопштио г. бабић, казав, да је то по жељи њихових родитеља и са знањем г. председника Алила. Међу тим Српске су букваре деца, по наговору родитеља, цепала и бацала у воду због слике „поп“ и „свињска њушка“, и Хусејин је морао изрезујући вадити ове слике из Буквара, па тек онда деци давати Буквар у руке.

Ако Господину Министру неће бити заморно да чита исцрпан, детаљан извештај о раду у овој школи од почетка школ. године, готов сам га одмах послати у појединостима; али резултат резултата је овај: у овој се школи ништа није радило ни урадило позитивно ни у овој ни у прошлој школ. години, а негативног резултата, што ће га ове хоце, који врло често тумарају по Турској; а по допуштењу г. Алилову, у доста дугим размацама времена по 20 и више дана, можда ће и бити. Дана када сам био у Сијарини затекао сам приличну масу Арнаута пред џамијом и судницом и међ њима неке четири хоце, од којих је један био гост из Турске.

Прегледао сам и цео рад школског одбора, одакле се види да је држано свега 5 одборских, штурих састанака, где на једном, кад је Хусејин изнео предлог о кажњавању ђачких родитеља, одборници нису хтели ни потписати записник, разишав се у гомили, јер је председник Алил, по уверавању Хусејиновоу, довео на тај састанак око 20 наоружаних Арнаута.

Из свега овога излази: да ова школа, оваква каква је, нема смисла више ни да постоји, јер се на њу доста троши, у погледу материјалног

уређења и снабдевености боља је од иједне народне школе у целој повереној ми школ. области. Уместо да ова школа утиче на омладину овог народа облагорођавајући је и упитомљавајући, њено је дејство, по мом дубоком уверењу, негативно, јер се грађанима овог народа даје маха да претпостављају: да Српски Закони у Слободној Краљевини Србији за њих – Арнауте – не вреде, а ово услед тога што им се допушта да игноришу школски закон и што им се толико повлађује.

Част ми је још извести Господина Министра: да сам председнику Алилу ставио у дужност да сазове цео школски одбор, и да у одборском записнику донесу одлуку о даљем опстанку ове школе на здравом темељу, уређену онако, како закон о народним школама прописује, јер оваква каква је сад нема разлога одржавати је и издржавати.

Господину Министру услужан,
Школски надзорник,
[потпис] Сима Златичанин

9.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Сима Златичанин – министру просвете и црквених послова
Павлу Маринковићу, 25. новембра/8. децембра 1900. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, Бр. 2836.

Господину Министру просвете и црквених послова

Част ми је послати овај извештај учитеља школе сијаринске, из којег ће се Господин Министар уверити: да сам ја имао у свем право, што сам у својим ранијим извештајима, послатим Господину Министру тражио: или да се ова школа затвори, јер од ње нема никакве користи, или да се изда најозбиљнија наредба председнику и политичке и школ. општине г. Алилу Исламовићу, народном посланику, да прими к знању, да закон о народним школама вреди и за њих као и за остале школе у Србији.

Најучтивije молим Господина Министра, да изволи наредити, да се овај извештај доведе у везу са раније слатим мојим исцрпним извештајима о овој школи, и да се изволи дати упутства о мом раду и управљању према овој школи и школ. одбору, који никако неће да прими к знању ни моја усмена упутства: да и за ову школу важи исти закон, као и за све школе у Србији.

Уверен сам, да, и кад Господин Министар постави вероучитеља за ову школу, да ће се опет наћи других изговора, те ће опет бити ова школа без ђака, као што се и за прошле две школ. године у њој ништа није радило.

Слободан сам и овом приликом поновити свој ранији предлог: да би требало допустити да ову школу походе и остала српска деца из ове школске општине, и да није само за арнаутску децу. Од овога би била корист, што би српска деца уредно и жељно долазила у ову школу.

Шк. надзорник,
[потпис] СЗлатичанин

10.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
Ж. Хацић – министру просвете и црквених послова
Драгутину Стаменковићу, 9/22. априла 1902. у Врању,
АС-МПС-П, 1902-XXXIX-11, бр. 447.

Господину Министру просвете и црквених послова.

По наредби г. министра просвете од 14. марта ове год. ПБр. 6091, част ми је поднети овај извештај о подизању станова учитељских у Сијарини.

По наредби г. министра од 8. маја прошле год. ПБр. 4251, апсолутно није ништа урађено: Окружна благајна није издала одређених 4000 дин. помоћи, а енжењерски одељак није направио планове јер нема кад (!), о чему је извештен г. министар актом грађев. одељка од 5. јуна 1901. бр. 789.

Ја молим г. министра, да изволи наредити, да начелство првенствено, из окр. школ. касе изда школском одбору школе сијаринске одређених 4000 дин. помоћи најдаље до краја овог месеца и да дозволи, да школски надзорник са школским одбором подигну нову школску зграду по плану, који школски надзорник са одбором споразумно направи.

Са школским одбором сам се споразумео, да се садашња школ. зграда претвори у станове, а да се направи зграда са две учионице и ђачким станом. Садашња учионица тескобна је (широка 3,5 м.), а по списку има 300 само арнаутске деце дорасле за школовање, а велики број и српске, те би се доцније морало и друго одељење отворити за српску децу, која се сада не школују, услед чега има негодовања. Арнаутска би се деца са српском зближила и ова би на њих имала јаког утицаја.

Ако г. министар изволи овај предлог одобрити и нареди начелству да изда 4000 дин. помоћи до краја овог месеца, ја ћу са одбором подићи

зграду за три месеца и то по типу плана, који ми је на ту целу израдило министарство грађевина. По овом начину већ се подиже већи број школ. зграда, а по ранијем одобрењу г. министра просвете.

Школски надзорник,
[потпис] ЖХацић

11.

Школски надзорник за округ врањски и топлички
П. Ј. Петровић – министру просвете и црквених послова
Љубомиру М. Давидовићу, 15/28. фебруара 1904. у Врању,
АС-МПС-П, 1900-XXX-48, бр.306.

Господину Министру Просвете и Црквених Послова,
Биће познато Господину Министру да се у срезу јабланичком, округа врањског, налази општина Бањска, која је насељена староседеоцима Арнаутима мухамеданске вере. Осим Арнаута има у овој општини знатан број становника и православних, који су махом досељеници из разних неослобођених српских земаља, који су напустили своја рођена огњишта да би избегли насиља и зулуме, које су под туђинском влашћу мученички трпели и подносили.

За Арнаутску децу саграђена је и отворена је пре неколико година нарочита школа у Сијаринској Бањи. Зграду ову саградила је српска држава, а уз знатну новчану помоћ пок. Краља Милана, који је о своме трошку саградио Арнаутима овога краја и врло лепу богомољу – џамију. За арнаутску децу постављен је и нарочити учитељ, Мухамеданац, који је свршио нашу Учитељску школу, а осим њега, постављен је за веронауку овим ђацима још и нарочити вероучитељ, кога наша држава плаћа са 800 динара годишње плате.

Као што се из предњег види за Арнауте и њихову децу учињено је од наше државе много, те њихова деца већ од неколико година походе школу, учећи се у њој српској писмености и мухамеданској вероисповести.

Али ово кавалерство према Арнаутима треба да има и својих граница, јер се почиње осећати незадовољство од стране осталих грађана овога краја, који су православне вере. Док Арнаути имају у овоме планинском и пустошном крају за себе велелепну џамију, а за своју децу доста добро уређену и лепо саграђену школу, дотле тамошњи Срби, нити имају своје цркве нити им деца имају школе. Овој очевидној неправди и

оправданоме приговарању и огорчењу православнога становништва треба дати задовољења.

С тога је потписани слободан предложити Господину Министру: да се од почетка нове школске године, у Сијаринској бањи, отвори школа и за српску децу, којих ће за школовање бити много више, но што има Арнаутчића, на које се до сада доста знатна сума државног и окружног новца потрошила.

Да се пак ова мисао о отварању српске школе у овоме месту оствари, има могућности, а ево како: Поред саме школе и цамије налази се, баш у непосредној близини, једна велика двоспратна државна зграда са осам разних одељења. Ова је зграда нова. Направљена је 1899. године и намењена је била за становање Сијаринског хоце. Међутим, сада се у овој згради сместио Бањски Општински Суд, а уколико Суд поједина одељења није за своју зграду заузео, настанили су се у њима писар општински и садашњи учитељ школе сијаринске.

Пошто је ово државна, а не општинска зграда, и пошто Општина има своју нарочиту зграду за Судницу, која је мало подаље од школе и цамије, на путу између Медвеђе и Бање, то би ову требало само мало поправити, па би се могла одмах корисно употребити за Судницу. Она пак зграда, у којој је Суд до сада самовласно настањао могла би се употребити за српску школу, где би учитељ могао имати и потпун стан за себе и своју породицу, јер просторија у њој има довољно.

Да би се ово што пре могло извршити, потребно би било преко полицијске власти наредити да се оправка ове старе – праве – суднице одмах предузме, те би се Суд могао још до краја ове школске године иселити. За време великога школскога одмора могле би се и на овој државној згради потребне оправке извршити, те би се и школа у њој могла благовремено сместити. Трошак око ове оправке, у колико би га било, могао би се исплатити из окружног школског буџета, јер је на име помоћи за грађење учитељских станова у Сијаринској Бањи, који су, ако би се ствар по овоме предлогу извела, са свим непотребни, одређено било од стране окр. школ. одбора 4000 динара.

На овај начин избегли би се трошкови око грађења нових станова, јер би српски учитељ имао стан и школу у овој двоспратној, а учитељ за арнаутску децу имао би стан и школу у својој садашњој згради, која је од тврдог материјала и по нарочитоме плану из Министарства Грађевина, солидно саграђена.

Само на овај и овакав начин, а без икаквих великих трошкова, могла би се ова ствар још у току ове године успешно извршити, те да и

православни становници овога краја за своју децу добију школу, у којој би се и они просвећивали и напajали знањем, науком и љубављу према својој милој и драгој им новој Отаџбини.

Сматрао сам за дужност да о свему овоме известим Господина Министра, понизно молећи, да се у чисто националном интересу овај мој предлог усвоји и да се за његово остварење живо поради.

Господину Министру Понизан
Школ. Надзорник
[потпис] ПЈПетровић

**Jovana ŠALJIĆ
Milun STIJOVIĆ**

**REPORTS OF SCHOOL SUPERVISORS REGARDING THE WORK
OF PRIMARY SCHOOL FOR ALBANIAN CHILDREN IN SIJARINA**

Summary

In 1878 when four new regions, those of Nish, Pirot, Toplice and Vranje, were included in the Principality of Serbia, the majority of the Muslim population living thereabouts migrated to Turkey. Those who chose to continue living in Serbia were among others Albanian Muslims from the Jablanica county of the Vranje district. To their benefit a mosque was first opened, followed in 1898 by a primary school. The reasons to set up a school, however, were not only educative, although of course education was inherent. Rather the reasons originated from the overall political environment of Serbia at that time. On the one hand Serbia was bound to provide for minority rights under the stipulations of the Berlin Treaty. On the other hand Serbia wished to settle the complicated relations between Serbs and Albanians within the Kosovo vilayet. The setting up of a primary school in Sijarina for Albanian children may be regarded as one segment of policy making on the issue implemented by Serbian authorities in that specific period.

Keywords: Sijarina, Serbia, Primary school, Albanian population, school supervisors.

Чланак примљен: 30. 04. 2014.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 15. 08. 2014.